

Вознюк О. Портрет педагога XXI століття: андрагогічний аспект // Європейський Союз – Україна: освіта дорослих : збірник матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти доросли в Україні (м. Київ, 4-6 листопада 2014 р.) [колектив авторів]. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – С. 51-55.

Вознюк Олександр Васильович,
доктор педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ПОРТРЕТ ПЕДАГОГА XXI СТОЛІТТЯ: АНДРАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Публікація містить портрет педагога XXI століття, що реалізує якості ідеального вчителя. Робиться висновок, що портрет педагога XXI століття має постати стратегічним напрямом як професійної підготовки майбутніх педагогів, так і професійного розвитку сучасного педагога у системі неперервної освіти та самоосвіти, що потребує збагачення педагогічних цілей та розробки конкретних шляхів професійного розвитку педагога у контексті нових педагогічних цілей.

Ключові слова: педагог XXI століття, вчитель-майстер, педагогічні здібності, педагогічна техніка, ідеальний вчитель, Педагогічна конституція Європи, глобальна освіта.

Summary. The publication contains a portrait of the teacher of the XXI century, which implements the characteristics of the ideal teacher. It is concluded that the portrait of the teacher of the XXI century must be the strategic direction of the professional training of the prospective teachers, as well as the professional development of contemporary teachers in the system of continuous education and self-education, which requires enriching the pedagogical goals and developing the

concrete ways of professional development of the teacher in the context of new pedagogical purposes.

Key words: teacher of the XXI century, master-teacher, teaching abilities, pedagogical technique, the ideal teacher, Pedagogical Constitution of Europe, global education.

Аналіз сучасних наукових досліджень дозволяє описати структуру психологічних характеристик талановитого вчителя-майстра, яка включає такі характеристики: психофізіологічні особливості індивіда (емоційна стійкість, ергічність, рухливість нервових процесів; особистісні риси (просоціальний характер мотивації, наполегливість, самоконтроль, самоприйняття, здатність до переконування й сугестії); інтелектуальні характеристики (гностичні, проєктивні, креативні), спеціальні вміння (рівень професійної підготовленості – знання предмета – комунікативні, організаторські й конструктивні вміння).

У зв'язку з цим важливою є *концепція педагогічної майстерності І. А. Зязюна*, у структурі якої він виокремлює чотири блоки характеристик:

– *гуманістична спрямованість* (орієнтація людини на іншу як на суб'єкта, що має право на самовираження, свободу поведінки й самореалізацію),

– *професійні знання* (знання з предмета викладання й методики викладання його, вільне володіння професійно необхідним змістом і способами передавання його навчальній аудиторії),

– *педагогічні здібності* (передбачають наявність високої працездатності й показників емоційної стабільності людини, динамічність особистості, її високорозвинений інтелектуальний потенціал, креативність, що дає змогу працювати швидко й продуктивно з інформацією як об'єктивної, так і суб'єктивної природи, а також наявність здатності до позитивного прогнозування, перцептивних здібностей і комунікативних умінь – уміння планувати й розгортати план спілкування, мовленнєві здібності і, зокрема, "мовне чуття" тощо),

– педагогічна техніка (система добре відпрацьованих професійних навичок і вмій: інтелектуальних, поведінкових і комунікативних, завдяки яким учитель-професіонал виконує необхідну роботу швидко, чітко й максимально результативно, витрачаючи на це мінімум часу й зусиль).

Головні з вимог до формування педагогічної майстерності при цьому є любов до дітей і до педагогічної діяльності, наявність спеціальних знань у тій галузі науки, культури чи техніки, якій педагог навчає, високорозвинений інтелект, високий рівень моральності й загальної культури вчителя. Додатковими чинниками становлення педагогічної майстерності є такі риси особистості педагога, як комунікабельність, артистичність, гарний смак як розвиненість естетичних почуттів, доброзичливий характер.

Зазначимо, що, як пише І.А. Зязюн, у процесі педагогічної діяльності головні й додаткові чинники мають інтегруватися у цілісну систему педагогічної майстерності вчителя, яка функціонує як його індивідуальний стиль, оскільки кожний гарний вчитель є унікальною й своєрідною особистістю.

Зазначені блоки здібностей певним чином корелюють з моделлю вчителя японського педагога Т. Кіучі, основними ознаками і якостями якого є: здатність одночасно вчити і виховувати, міцні теоретичні педагогічні знання, висока культура й усвідомлення цінностей виховання, свобода і відповідальність, причетність до інтелектуальної еліти¹.

У цьому зв'язку важливою постає й **офіційна думка щодо моделі "ідеального" вчителя**, який характеризується певними якісними показниками, найголовнішими з яких є: 1) "ученість", зазвичай – вітчизняна, за національністю її носія, та глобалізаційна – за інтернаціональністю поставлених перед учителем освітньо-виховних завдань; 2) доступність методів педагога для учнів, тобто "методичність" знань як здібність ці знання ефективно викладати і сприймати; 3) розуміння природи дитини, бачення в ній задатків майбутніх здібностей як придатність для певного виду майбутньої діяльності;

---

¹ Джуринский А. Н. Чему и как учат школьников в Японии. – М., 1997. – 279 с.

4) моральність педагога як зразок поведінки для вихованців, хоч у цілому роль, що відводилася й відводиться йому, є незначною – він лише передавач знань шляхом використання правильної методи; 5) естетичність як необхідне постійне вміння учителя включати у процес педагогічної дії позитивні почуття прекрасного й піднесеного, рідше – комічного, наповнюючи дію потребою-спонукою кожного учня до набування статусу суб'єкта педагогічної дії².

У зв'язку з цим суттєвою є також і думка міжнародного колективу науковців, які розробили "*Педагогічну конституцію Європи*", де наводяться основні компетентності, якими має володіти вчитель XXI століття: 1) комунікативна компетентність (зокрема, сучасний учитель має вільно володіти кількома європейськими мовами); 2) компетентність самоідентичності; 3) компетентність справедливості; 4) лідерська компетентність; 5) дослідницько-аналітична компетентність; 6) здатність навчатися протягом життя; 7) емпатія – здатність розуміти переживання учня чи студента та співпереживати в процесі спілкування³.

Якщо подана вище концепція особистості вчителя постає, у певному розумінні, *інструментально-раціональною*, то у концепції *глобальної освіти* (розроблена у США у 70-ті роки ХХ століття і поширена у 80-ті роки світом), особистість педагога розглядається у контексті *духовно-розвивальної парадигми*. Сутність цієї концепції полягає у підготовці молодих людей з планетарним мисленням, що передбачає гармонійні взаємовідносини зі світом⁴, людьми, собою, поєднання загальнолюдських і локальних аспектів дійсності, передбачення майбутнього і причетності до теперішнього⁵, в результаті чого було розроблено

---

² Біла книга національної освіти України / [Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України]. – К. : Інформ. системи, 2010. – 342 с. – С. 282-283.

³ Педагогічна Конституція Європи. – К.: Вид.во НПУ ім.. М.П. Драгоманова, 2013. – 25 с. – С. 14.

⁴ Сластенин В.А. и др. Педагогика: учеб, пособие для студ. высш. пед. учеб, заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Сластенина — М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с. – С. 455.

⁵ Боткин Д.У. Инновационное обучение, микрокомпьютеры и интуиция /Джеймс У. Боткин // Перспективы. Вопросы образования. – 1983. – №1. – С. 39-47.; Мясников В.А. Глобализация и образование в XXI веке / В.А. Мясников. Основные тенденции развития

посібник для педагогів щодо упровадження глобальної освіти, в якому декларується **глобальна компетенція педагога**, що реалізується у таких положеннях: педагоги є глибокими мислителями, майстрами й обізнаними практиками, універсалами, здатними майстерно вирішувати проблеми, педагоги є культурно розвиненими професіоналами, обізнаними про динаміку глобальних перетворень у світі, вони є широко освіченими особистостями, підготовленими для життя та діяльності у XXI столітті (користувачами інформаційно-комунікаційних технологій), вони є членами єдиної команди, відповідальними і духовно-моральними громадянами⁶.

Це відповідає трьом освітнім імперативам змін сучасної освіти, які декларує В.О.Огнев'юк: **всєбічного універсально-цілісного гармонійного розвитку особистості, формування нової парадигми проблемно-орієнтованого професіоналізму, переходу від одномірної до багатомірної людини**⁷.

У цьому зв'язку важливою постає й модель "**вчителя-європейця**", що впливає із концепції європейської освіти, покладеної в основу освітньої політики Європейського Союзу. Відповідно до цієї моделі особистість вчителя-європейця притаманна людині, яка: 1) відкрита світу, поважає культури різних народів та спрямована на діалог з іншими культурами; 2) постає новим типом учителя, котрий не є транслятором лише однієї культурної спадщини, а володіє різними джерелами пізнання, що існують у різних культурах"⁸; 3) є мобільною, здатною до змін, до сприйняття нового, до системного мислення, розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей у суспільному розвитку⁹; 4) є професіоналом своєї справи,

---

образования в современном мире: Сб. науч. трудов Института теории и истории педагогики РАО. – Москва, 2006. – С. 160-175.

⁶ Devlin-Foltz B., McIlvaine S. Teacher Preparation for the Global Age: the Imperative for Change / B. Devlin-Foltz, S. McIlvaine. – Longview Foundation for Education in World Affairs and International Understanding, Inc., 2008. – 40 p. – P. 34-35.

⁷ Огнев'юк В. Реформування – як сутнісна характеристика сучасної освіти // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. – К.: ТОВ "Видав чине підприємство" ЕДЕЛЬВЕЙС", 2013. – С. 61-106.

⁸ Бекки Э. Плюралистическое образование в Западной Европе на пороге нового столетия // Перспективы: вопросы образования. – 1993. – № 2. – 170 с. – С. 126.

⁹ Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності. – К.: Вища шк., 1997. – 180 с. – С. 32.

котрому притаманні особистісна відповідальність за свій неперервний професійний розвиток, наукова обґрунтованість та творчий характер практичної діяльності, неперервна і системна освіта та професійна підготовка¹⁰.

М.Г.Чобітько наголошує на таких професійно-особистісних аспектах, що зумовлюють здатність до успішної педагогічної діяльності, як: спрямованість, скерованість (система мотивів), активність, інтелект (усвідомленість), логіка, евристичність, моральність, естетичність, комунікативність, воля (організованість) самоуправління, саморозвиток, індивідуальність та ін.¹¹

Відповідно, можна говорити про певні компоненти особистості педагога ХХІ століття, які розкриває І. І. Казимирська: 1) Гносеологічний: усвідомлення цілісності людини і біосфери; осмислення місця і ролі педагогічної діяльності в освіті особистості. 2) Аксіологічний: усвідомлення людини найвищою цінністю життя; усвідомлення особистості в єдності з навколишнім світом, природою; визнання самоцінності кожного періоду життя людини; визнання вищою метою освіти саморозвиток особистості та ін. 3) Творчий: організація свого життя як простору безперервного загальнокультурного і професійного самовдосконалення; здатність будувати навчальний процес як спільну творчу діяльність та ін. 4) Комунікативний: здатність мислити і будувати навчально-виховний процес в системі діалогу; здатність розуміти іншого, знаходити компроміси, вміти вести дискусію та ін. 5) Етичний: здатність усвідомлювати культурно-творчі функції освіти, культуру взаємин; усвідомлення педагогічного процесу як двухдомінантного, в якому здійснюється діалог поколінь; здатність формувати естетичні критерії оцінки явищ¹².

Висновок. Поданий портрет педагога ХХІ століття може постати певною

---

¹⁰ Vaniscotte F. Teacher and Mobility/ Maurice Galton, Bob Moon (eds.) / Handbook of Teacher Training in Europe. Issues and Trends. – London: David Fulton Publishers, 1994. – 250 p. – P. 170-171.

¹¹ Чобітько М.Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: Теоретико-методологічний аспект: Монографія / МОН України. АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 506 с. – С. 74.

¹² Казимирская, И. И. Мышление учителя и пути его формирования: монография: в 2 ч./ И. И. Казимирская; М-во образования Республики Беларусь, Мин. гос. пед. ин-т им. А. М. Горького. – Минск : [б. и.], 1992. - Ч.1. – 145 с.; Ч.2. – 144 с.

метою як процесу професійної підготовки майбутніх педагогів, так і професійного розвитку сучасного педагога у системі неперервної освіти та самоосвіти. Це, у свою чергу, потребує подальших наукових розвідок як щодо збагачення традиційних цілей педагогічної освіти, так і обґрунтування нових педагогічних цілей та розробки конкретних шляхів професійного розвитку педагога.